

AVEM DATORIA DE A VOTA?

INSTITUTUL EUROPEAN
2019

CUPRINS

Mulțumiri / 7

Capitolul 1. Introducere / 11

Capitolul 2. Datoria de a vota și votul obligatoriu / 25

2.1. Ce este votul obligatoriu? / 25

2.2. Votul obligatoriu în România și în lume / 30

2.3. Cum să argumentăm pentru sau împotriva votului obligatoriu? / 35

Capitolul 3. „Nu suntem unul singur. Suntem toți pentru unul” / 43

3.1. Argumentul decisivității / 47

3.2. Argumentul dependenței / 50

3.3. Argumentul generalizării / 54

Capitolul 4. „Din respect pentru oamenii care au murit în 1989” / 59

4.1. Argumentul sacrificiului / 59

4.2. Putem avea datorii morale față de cei decedați? / 61

4.3. Generațiile trecute și interesele ce transcend durata de viață / 63

4.4. Datoriile de comemorare: două interpretări / 65

Capitolul 5. „Chibițul de lângă șahiștii din Cișmigiu” / 67

5.1. Argumentul dreptului la critică politică / 68

5.2. Dreptul de a vota și dreptul de a critica / 71

5.3. Trei motive pentru respingerea Argumentului dreptului la critică politică / 73

Capitolul 6. Datoria de a vota, egalitatea și reprezentativitatea / 79

6.1. Egalitate și reprezentativitate: două interpretări ale lui Lijphart / 79

6.2. Obiecții empirice împotriva Argumentului egalitarist / 86

6.3. Obiecții normative împotriva Argumentului egalitarist / 90

Capitolul 7. Datoria de a vota și valoarea echității / 95

7.1. Versiunea clasică a Argumentului echității / 95

7.2. Trei obiecții împotriva versiunii clasice / 98

7.3. Argumentul echității în versiunea lui Umbers / 103

7.4. Patru obiecții împotriva versiunii lui Umbers a Argumentului echității / 105

Capitolul 8. Datoria de a vota și idealul democratic / 113

- 8.1. Argumentul democratic / 113
- 8.2. Argumentul proceduralist / 114
- 8.3. Argumentul constitutiv / 123
- 8.4. Argumentul cetățeniei excelente / 126

Capitolul 9. Datoria de a vota și consecințele procesului electoral / 133

- 9.1. Argumentul consecinționist / 133
- 9.2. Argumentul utilitarist / 135
- 9.3. Argumentul epistemic / 138
- 9.4. Argumentul dreptății / 142

Capitolul 10. Împotriva datoriei de a vota / 147

- 10.1. Argumente de sine stătătoare împotriva datoriei legale de a vota / 147
- 10.2. Avem dreptul de a nu vota? / 153
- 10.3. Argumente pentru datoria de a nu vota / 159

Capitolul 11. Avem, așadar, datoria de a vota? / 171

- 11.1. Datoria morală de a vota: o justificare condițională / 171
- 11.2. Datoria legală de a vota: împotriva votului obligatoriu / 183

Concluzii / 189

Bibliografie / 191

Capitolul 1

Introducere

Povestea noastră începe într-o zi obișnuită de toamnă. Te trezești, ca de obicei, devreme de dimineață și în timp ce te pregătești să mergi la muncă dai drumul la radio pe postul tău preferat. În pauza dintre melodii îți dai seama însă că programul obișnuit a fost întrerupt. În loc de reclama clasică la detergenți difuzată de regulă la ora respectivă, acum asculți un spot publicitar despre PNL, care promite noi tăieri de taxe odată ce vor ajunge la guvernare. Grăbit să nu întârzi, pleci repede din casă iar în drum spre muncă observi ceva atipic la prima intersecție. În loc de panoul stradal cu reclamă la o firmă celebră de construcții acum se întinde în fața ta un panou roșu cu sigla PSD și un slogan care promite *încă* patru ani de prosperitate și creștere economică. Ajuns în sfârșit la muncă, îți torni cafeaua, deschizi laptopul și începi să navighezi pe Facebook. Două derulări în jos cu roțița mouse-ului și dai de prima reclamă sponsorizată. USR promite că va reforma și depolitiza justiția dacă vor obține majoritate parlamentară. În sfârșit realizezi că rutina ta nu e deranjată de o serie bizară de coincidențe: a început campania electorală!

Cu diferite variații, acesta este un tip de experiență prin care majoritatea dintre noi trecem cu o frecvență medie aproape anuală¹. Indiferent că ne place sau nu campania electorală, că ne implicăm în ea sau nu, că susținem în cercurile noastre sociale anumiți candidați sau nu, la sfârșitul ei aproape toți cei care suntem adulți și facem parte din societatea românească trebuie să luăm o decizie cu privire la următoarea întrebare: mergem la vot sau nu mergem? Mulți dintre noi avem un răspuns clar și constant la această întrebare, fie că el este pozitiv sau negativ. Alții preferă să ia decizia în funcție de tipul de alegeri, de candidați sau de alte activități pe care ar prefera să le facă în ziua votului. Motivele pentru care dăm aceste răspunsuri sunt, desigur, multiple, însă atunci când luăm decizii facem de regulă apel la două tipuri de considerații: (1) ce ar fi

¹ Având în vedere că în prezent în România avem 4 tipuri de alegeri: locale, parlamentare, prezidențiale și europarlamentare, desfășurate la intervale de 4 sau 5 ani, la care se adaugă posibilitatea alegerilor anticipate sau diferitelor tipuri de referendumuri ce pot fi convocate.

în interesul nostru să facem? și (2) ce avem datoria să facem? Deși între cele două aspecte nu există întotdeauna o graniță rigidă, atunci când vorbim despre participarea la vot de foarte multe ori facem apel la ideea că avem – sau din contră, că nu avem – o *datorie de a vota*. Mai mult, în momentul în care începem să discutăm unii cu alții despre vot, vom constata rapid că opiniile noastre în această privință tind să fie foarte puternice. Iar mulți dintre noi nici măcar nu consideră că întrebarea dacă există o datorie de a vota este una complicată, fiind ușor de justificat sau respins în 1-2 propoziții.

După cum va fi evident din cartea de față, cred cu tărie că această ultimă susținere este greșită, iar cele 12 capitole pe parcursul cărora voi încerca să expun problema datoriei de a vota, reprezintă fundamentul acestei poziții. Pentru moment, nu pot decât să sper că la sfârșitul lecturării cărții și cititorul va fi de acord cu mine și va recunoaște cât de complexă este de fapt întrebarea „avem datoria de a vota?” În buna tradiție a filosofiei, voi încerca să prezint cele mai bune argumente ale fiecărei părți din dezbatere, să le „întorc pe toate fețele”, descompunându-le în premisele constitutive și analizându-le atât validitatea în mod separat, cât și coerența atunci când sunt puse împreună. Uneori voi ajunge la concluzii pe care cititorul le anticipează, consolidându-i astfel încrederea într-un anumit tip de argument. Alteori, voi trage concluzii surprinzătoare, arătând că multe dintre intuițiile noastre fundamentale cu privire la datoria de a vota sunt greșite și că altele sunt corecte, dar de multe ori pentru alte motive decât cele pe care le intuim la prima vedere. În orice caz însă, în măsura în care cititorul va avea răbdare să parcurgă întreaga carte, sper că o va găsi atât aptă să îi ofere o provocare intelectuală în anumite părți cât și capabilă să furnizeze perspective noi și interesante asupra problematicii votului. De ce am ales tocmai subiectul votului?

În preajma momentului în care scriam primele rânduri din acest volum, referendumul privind ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană - poate cel mai important eveniment din politica europeană a secolului 21 de până acum - era la cea de-a doua aniversare. Între timp, în Statele Unite ale Americii Donald Trump devenise pe neașteptate președinte, în urma unei campanii electorale marcate de discursuri discriminatorii împotriva femeilor, minorităților etnice și religioase, presei libere și adversarilor politici. În Italia, partidele populiste² *Liga Nordului* și *Mișcarea 5 Stele* aveau majoritate parlamentară și formau cabinetul guvernamental. În Ungaria, Viktor Orban câștigase din nou alegerile

² Deși nu este singurul sens pe care termenul de populism îl poate lua, în această carte voi face apel la definiția influentă a lui Cas Mudde, potrivit căreia populismul este „o ideologie ce consideră societatea ca fiind în mod fundamental separată în două grupuri omogene și antagonice, 'poporul pur' contra 'elitei corupte', și care susține că politica ar trebui să fie o expresie a voinței generale a poporului” (Mudde: 2004, p. 543).

parlamentare, conducând o coaliție formată din partidele FIDESZ și KDNP ce promova în mod explicit un regim politic al democrației „iliberale”³. Sub guvernarea partidului naționalist și social-conservator Lege și Justiție, Polonia devenise în 2017 primul stat al UE față de care Comisia Europeană a declanșat procedura din Art. 7 al Tratatului privind Uniunea Europeană, pentru „existența unui risc clar de încălcare serioasă a statului de drept”⁴. În România, deși situația politică nu era atât de dramatică ca în unele dintre statele enumerate anterior, gradul de polarizare politică și amplitudinea protestelor de stradă din anii 2017-2018 ajunseseră la unele dintre cele mai înalte cote din perioada postdecembristă, pe fondul a ceea ce protestatarii anti-guvernamentali considerau a fi multiple tentative de subminare a luptei anti-corupție și de slăbire a statului de drept, a societății civile și a democrației liberale de către guvernul și majoritatea parlamentară PSD-ALDE. Și în afara spațiului occidental, în state considerate tradițional ca fiind democratice, puteau fi observate evoluții similare sau chiar mai rele. În Turcia, starea de urgență instituită în urma tentativei de lovitură de stat din 15 iulie 2016 a „facilitat deteriorarea situației din perspectiva drepturilor omului și erodarea statului de drept”⁵, cu peste 150.000 de persoane arestate (unii dintre aceștia fiind supuși torturii sau unor tratamente degradante), un număr similar de funcționari publici destituiți, jurnaliști, profesori și magistrați arestați și canale media închise, potrivit Înaltului Comisar al ONU pentru Drepturile Omului. Iar în Filipine, administrația prezidențială a lui Rodrigo Duterte, instaurată în 2016, era responsabilă de uciderea (în multe cazuri extrajudiciară) a peste 12.000 de persoane în „războiul împotriva

³ Termenul, precum și distincția democrație liberală-democrație iliberală, au devenit populare în urma unui articol al lui Fareed Zakaria (1997) din revista *Foreign Affairs*. Acesta definește democrația liberală ca fiind „un sistem politic caracterizat nu doar de alegeri libere și corecte, ci și de existența statului de drept, separația puterilor în stat și protejarea libertăților fundamentale de exprimare, asociere, religioasă și de a deține proprietate” (Zakaria: 1997, p. 22). Prin contrast, promotorii democrației iliberale „caută și obțin puterea prin intermediul alegerilor, pretind că reprezintă 'națiunea' împotriva elitelor cosmopolite și liberale, și îmbrățișează un majoritarism dur ce e ostil oricăror forțe opozante – magistrați independenți, instituții media independente, organizații non-guvernamentale activiste și ce militează pentru drepturile omului – ce le îngăduiesc proiectele politice” (Isaac: 2017, p. 1). Unii autori (e.g. Levitsky și Way: 2010), preferă termenul de „autoritarism competitiv” în loc cel de „democrație iliberală”, pentru a sublinia caracterul fundamental anti-democratic al acestor tipuri de regimuri, în ciuda organizării de alegeri și a existenței formale a pluralismului politic. În această carte voi asuma, fără să justific pe larg acest lucru, o poziție favorabilă democrației liberale.

⁴ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-5367_en.htm.

⁵ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22853>.

drogurilor”⁶, în urma căruia Curtea Penală Internațională a deschis o anchetă privind posibile crime împotriva umanității comise de liderii regimului filipinez.

Toate aceste exemple se înscriu într-o tendință mai generală de slăbire a democrației și a instituțiilor asociate cu acest tip de regim politic, vizibilă la nivel global în ultimii ani. Potrivit Raportului Freedom House din 2018, „drepturile politice și libertățile civile s-au deteriorat în jurul lumii, ajungând la cel mai jos punct din ultimul deceniu în 2017 și extinzând astfel o perioadă caracterizată de încurajarea autocrațiilor, democrații asediate și retragerea SUA din rolul de lider a luptei globale pentru libertate”⁷. Iar potrivit Raportului din 2017 al Economist Intelligence Unit, ce măsoară Indicele Democrației în lume, „89 de țări au înregistrat un declin în scorul obținut prin comparație cu 2016, mai mult de trei ori față de cele care au înregistrat o îmbunătățire (27)”^{8,9}.

Desigur, această inflație a partidelor și politicilor populiste, naționaliste și social-conservatoare¹⁰ nu este generalizabilă, existând în continuare 19 regimuri politice ce se încadrează în categoria „democrații depline” și încă 27 poziționate în partea superioară a categoriei „democrațiilor viciate” (mai aproape de democrațiile depline, decât de regimurile hibride), potrivit clasamentului Indicelui Democrației menționat anterior. Cu toate acestea, mulți dintre noi considerăm că tendințele ilustrate mai sus sunt îngrijorătoare. Principalul motiv pare a fi că acestea subminează instituții și valori morale pe care le considerăm a fi esențiale într-o societate contemporană (și nu doar), precum idealul democratic, statul de drept, protejarea drepturilor omului, protejarea libertăților politice și civile, dreptatea socială, sau toate cele de mai sus luate împreună. Mai mult, orice alte motive mai fundamentale am putea identifica pentru creșterea sprijinului politic acordat partidelor populiste (sărăcia și excluziunea socială a unei părți din populație, decalajele socio-economice dintre cei mai dezavantajați și cei mai puțin dezavantajați, impactul economic al globalizării, percepțiile cu privire la imigrație, identitate religioasă, concepții și atitudini discriminatorii față de minorități etc.), cauza manifestă a problemelor expuse

⁶ <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/philippines>.

⁷ https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_FITW_Report_2018_Final_Single_Page.pdf.

⁸ http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy_Index_2017.pdf&mode=wp&campaignid=DemocracyIndex2017.

⁹ Inclusiv România se înscrie în prima categorie, înregistrând un regres relevant față de anul 2016, de la 6.62 la 6.44, fiind plasată în spatele unor țări precum Filipine, Sri Lanka, Taiwan, Malaysia, dar și Ungaria sau Polonia și rămânând astfel în categoria „democrațiilor viciate”.

¹⁰ Din considerente de spațiu nu voi explica pe larg care este nucleul de credințe și viziuni specifice acestor (sau altor) ideologii, dar cititorul interesat poate consulta volumul colectiv editat de Mihaela Miroiu (2012) sau cartea lui Terence Ball și Richard Dagger (2000 [1995]) pentru o introducere în tema ideologiilor politice.

anterior poate fi cronologic urmărită până într-un punct care este atât precis, cât și comun tuturor regimurilor menționate, anume momentul electoral. De ce este momentul electoral central pentru evoluția îngrijorătoare a sistemelor politice din ultimii ani? Lanțul logic este, desigur, atât ușor de identificat cât și simplu de explicat: slăbirea democrației și încălcarea drepturilor și libertăților civile fundamentale se realizează în primul rând prin deciziile celor care au puterea legislativă și executivă; iar puterea politică - legislativă și executivă - este distribuită în democrații (fie ele și viciate) în urma rezultatului alegerilor parlamentare, locale și – uneori – prezidențiale.

Iată, deci, o primă justificare pentru subiectul tratat în această carte: declinul global al democrației liberale în fața amenințării populiste. Motivul pentru care am ales să folosesc această justificare în deschiderea cărții este că declinul menționat ilustrează de ce este cu atât mai urgent și important să ne aplecăm atenția asupra alegerilor politice, la sfârșitul celui de-al doilea deceniu al secolului 21. Dacă valorizăm democrația, statul de drept și drepturile omului, trebuie să recunoaștem că stoparea și reversia ulterioară a avântului populist și iliberal nu pot fi în mod efectiv realizate decât prin înfrângerea electorală a formațiunilor ce le promovează, iar pentru a atinge acest scop trebuie să înțelegem fenomenul electoral, în toate aspectele sale. Pe de altă parte însă, deși discuția din această carte este cu atât mai relevantă în actualul context politic global, ea este fundamentală și în condiții ordinare, în care actorii politici relevanți acceptă cadrul general al democrației liberale. Politicienii, în calitate de deținători ai puterii legislative și executive, iau frecvent decizii care ne influențează într-un mod semnificativ. Creșterile sau scăderile de taxe, creșterea pensiilor, a salariilor bugetarilor (sau dimpotrivă scăderea lor) sau a salariului minim, construcția proiectelor de infrastructură, alocarea banilor din bugetul național către sectoare de activitate precum educația sau sănătatea, reglementarea aspectelor de mediu și privitoare la protecția consumatorilor, legiferarea în domeniul penal etc., sunt doar câteva dintre acțiunile politicianilor ce au ramificații directe și imediate asupra propriilor noastre decizii și planuri de viață. Iar aceste acțiuni sunt la rândul lor în mare măsură consecința a două momente electorale: alegerile precedente - în urma cărora respectivii politicieni au obținut puterea politică - și alegerile succesive - ce sunt relevante pentru politicieni în măsura în care aceștia doresc să obțină un nou mandat¹¹.

¹¹ Cu siguranță, realegerea în funcție nu este singura motivație a unui politician. Printre alte tipuri de motivații se numără și urmărirea propriilor interese economice, dorința de obținere sau amplificare a puterii și a prestigiului personal, dorința de a implementa anumite politici publice etc. Menținerea sau creșterea capitalului electoral este însă o motivație fundamentală de care trebuie să ținem cont în analizarea comportamentului politicianilor, cu atât mai mult cu cât toate motivațiile menționate mai sus pot fi la rândul lor în parte legate de alegerea în funcție.

Procesul electoral este așadar de o importanță critică, deoarece ne modelează într-o anumită măsură opțiunile, deciziile și în ultimă instanță bunăstarea fiecăruia dintre noi¹². Putem spune așadar că procesul electoral, și votul în mod particular, este important datorită consecințelor pe care acesta le produce asupra cetățenilor, mai exact asupra modului în care sunt repartizate drepturile și îndatoririle fundamentale în societate și a celui în care sunt distribuite beneficiile și costurile cooperării sociale¹³. În același timp, procesul electoral este important și într-un alt sens: ca mecanism principal de transformare a preferințelor individuale în preferințe sociale într-un sistem democratic – surprins în binecunoscuta formulă „un om, un vot”. Spre deosebire de sistemele totalitare sau autocratice, democrația are la bază participarea politică a cetățenilor, votul fiind una dintre modalitățile prin care putem contribui în mod direct la distribuția puterii în comunitatea politică din care facem parte. De altfel, mulți dintre noi considerăm că votul nu este doar una dintre modalitățile prin care putem participa la viața comunității, ci este forma *centrală* de participare politică. Emilee Chapman, spre exemplu, adoptă o astfel de poziție, afirmând că alegerile au o valoare distinctivă în cadrul unei democrații, deoarece acestea „înterup guvernarea ordinară, delegată, prin momente extraordinare de participare a maselor ce rețin atenția publicului general și întruchiează autoritatea politică egală a tuturor cetățenilor” (Chapman: 2019, p. 3). Lisa Hill are o perspectivă similară, susținând că „votul nostru pentru reprezentanții democratici este o activitate *specială*, nu doar una dintre multiplele modalități prin care putem participa la viața politică” (Hill: 2014, pp. 129-130). Iar Arend Lijphart consideră că votul este „forma de participare [politică] fundamentală”¹⁴ (Lijphart: 1997, p. 2). În acest context, studierea comportamentului și instituțiilor electorale este esențială nu doar pentru înțelegerea unui anumit tip de fenomen politic restrâns, ci și pentru a înțelege cum arată și cum funcționează lumea socială din care facem parte și, mai ales, pentru a înțelege cum o putem schimba.

¹² Dar și, în multe cazuri, a cetățenilor altor state sau a generațiilor viitoare.

¹³ Cititorul inițiat în filosofia politică va remarca faptul că fac apel aici la poziția lui John Rawls (1999 [1971]) în privința conceptului de dreptate.

¹⁴ Să notăm totuși că această poziție nu este, însă, universal împărtășită. Annabelle Lever, spre exemplu, crede că „votul este, în cel mai bun caz, doar o formă de participare democratică și, din anumite perspective nu e nici măcar una importantă sau atractivă în mod special” (Lever: 2010, p. 908), iar Jason Brennan (2011a, pp. 51-60) consideră că votul este doar unul dintre bunurile politice la care cetățenii pot contribui pentru a manifesta „virtute civică”, pe lângă altele precum protestele, candidaturile politice, contactarea reprezentanților politici, sprijinul anumitor cauze, angajarea în războaie drepte, organizarea comunitară, voluntariatul etc., nefiind neapărat mai important din punct de vedere social.

A atunci când încercăm să analizăm o trăsătură particulară a lumii sociale putem avea în vedere trei tipuri de abordări: descriptive, explicative și normative. O abordare descriptivă caută să clarifice modul în care percepem lumea socială prin furnizarea de date care să ne ajute să ne construim un tablou ce aproximează cât mai bine realitatea. Spre exemplu, o analiză descriptivă a alegerilor parlamentare românești din 2016 ar căuta să furnizeze informații precum: numărul de secții de votare deschise a fost de 19.044, sistemul electoral utilizat a fost unul proporțional cu liste închise, prezența la vot a fost de 39,79% din totalul alegătorilor eligibili, Partidul Social Democrat a obținut 45,66% din totalul de voturi exprimate pentru Senat¹⁵ și așa mai departe. Desigur, abordările descriptive sunt utile, deoarece ne ajută să ne formăm o imagine obiectivă despre obiectul studiat. Mai mult, acesta este genul de abordare cu care suntem probabil cel mai familiarizați, datorită predominanței sale pe canalele mass-media. Însă, deși cercetătorii care se ocupă cu analiza lumii sociale se bazează în mare măsură pe elemente descriptive, ei nu sunt pe deplin satisfăcuți cu acest tip de abordare, fiind interesați să exploreze lumea socială mult mai în profunzime decât atât. Astfel, abordarea dominantă în cercetarea socio-politică este cea explicativă, iar cercetarea în privința comportamentului electoral nu face excepție. O astfel de abordare nu vizează simpla descriere a trăsăturii lumii sociale, ci mai curând caută să explice apariția, natura și evoluția acesteia. Abordările explicative sunt mult mai complexe decât cele descriptive, deoarece ele caută să îmbine dovezile empirice (specifice abordării descriptive) cu elemente de teorie – de regulă cu modele teoretice¹⁶ – pentru a furniza cele mai plauzibile explicații și/sau predicții cu privire la trăsăturile lumii sociale studiate. Cu privire la comportamentul electoral, o abordare explicativă ar putea să caute să răspundă la întrebări de tipul următor: De ce votează oamenii? De ce oamenii votează în modul în care o fac? În ce măsură este votul oamenilor influențat de sistemul electoral? Sau, raportat la cazul concret menționat anterior: De ce prezența la vot la alegerile parlamentare 2016 a fost de doar 39,79% (cea mai mică din UE la ultimele alegeri parlamentare)? De ce aproape jumătate dintre votanți au ales PSD? În ce măsură a fost influențat votul de existența unui sistem electoral proporțional?

¹⁵ Informațiile sunt disponibile pe platforma pusă la dispoziție de Autoritatea Electorală Permanentă: <http://alegeri.roaep.ro/>.

¹⁶ Potrivit lui Uskali Maki „o teorie este o aserțiune abstractă și generală despre o serie de entități generice și despre dependențele lor centrale [...]. Un model teoretic este o versiune mai specifică și redusă a teoriei, ce include diferite idealizări, simplificări și alte asumții auxiliare, ce se adresează unor probleme specifice. O teorie joacă rolul de prototip în construcția modelelor de acest tip” (Maki: 2001, p. 9934). Pentru o discuție în limba română mai amplă asupra ideii de model teoretic vezi Miroiu (2017, pp. 35-37).

Literatura de specialitate ce utilizează acest tip de analiză este una vastă, chiar și prin raportare la alte subiecte importante tratate în știința politică¹⁷. În linii mari, clasificarea tradițională a acestei literaturi distinge între trei tipuri de abordări: (1) abordarea din perspectiva sociologică, (2) abordarea din perspectiva psihologiei sociale și (3) abordarea din perspectiva teoriei alegerii raționale¹⁸. Abordarea sociologică își are originea în cărțile lui Lazarsfeld, Berelson și Gaudet (1948 [1944]) și Berelson, Lazarsfeld și Mcphee (1954), și susține că preferințele electorale sunt determinate de „loialitatea” față de clasă socială, grup religios, familie și, în general, de preferințele dominante ale rețelelor sociale din care face parte un votant. Abordarea din perspectiva psihologiei sociale își are originea în volumul *The American Voter*, al lui Campbell, Converse, Miller și Stokes (1960), în care autorii susțin că, pe termen lung, preferințele electorale ale votanților rezultă din identificarea acestora cu un anumit partid, ce are de regulă loc în tinerețe și este relativ stabilă pe parcursul întregii vieți. În fine, abordarea din perspectiva teoriei alegerii raționale¹⁹ își are originea în cartea lui Anthony Downs (2009 [1957])²⁰, și interpretează votanții ca pe actori raționali ce caută să își maximizeze propria bunăstare, preferințele electorale ale acestora fiind determinate de proximitatea ideologică față de partide²¹.

În această carte voi utiliza uneori atât abordarea descriptivă cât și pe cea explicativă a comportamentului electoral, însă doar ca instrumente în construirea unor alte tipuri de argumente. Aceste argumente, ce vor constitui obiectul principal de studiu al cărții, se înscriu în ceea ce am denumit mai sus ca fiind abordarea normativă. Abordarea normativă nu caută să descrie sau să explice

¹⁷ De asemenea, din punct de vedere istoric, putem să identificăm această abordare încă de la începuturile științei politice, în sensul modern al termenului. Cartea lui Stuart Rice, *Quantitative methods in politics*, publicată în (1928) este adeseori citată ca primul volum modern ce conține o analiză sistematică a comportamentului electoral.

¹⁸ Pentru o sinteză scurtă a acestor abordări vezi Bartels (2010).

¹⁹ Teoria alegerii raționale este un program de cercetare ce caută să extindă abordarea metodologică și teoretică a economiei neoclasice din domeniul economiei la alte științe sociale, precum știința politică, istoria, dreptul, sociologia etc. Pentru o descriere amplă în limba română a fundamentelor teoriei alegerii publice (adică aplicarea teoriei alegerii raționale în domeniul politic) vezi Miroiu (2006; 2007), iar pentru o prezentare a principalelor direcții de cercetare ale programului vezi volumul colectiv editat de Mihai Ungureanu (2014a).

²⁰ Cartea a fost tradusă în limba română de către Șerban Cerkez, sub titlul de *O teorie economică a democrației*.

²¹ Pentru o introducere amplă în acest ultim tip de abordare a comportamentului electoral, în limba română, vezi Ungureanu, Volacu și Roescu (2015), iar pentru o serie de aplicații ale sale asupra competiției politice din România vezi volumul colectiv editat de Adrian Miroiu și Șerban Cerkez (2013).